

УДК: 378.091.013: 785.1

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Наталія ОВЧАРЕНКО (Кривий Ріг)

Постановка проблеми. Характерною рисою і актуальним завданням сучасної мистецької освіти, у зв'язку з процесами глобалізації та інтеграції, є підвищення вимог до професійної підготовки сучасного вчителя. Реалізація такого завдання вимагає вирішення питання підвищення рівня готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності. Професійна педагогічна діяльність педагогів музичного мистецтва спрямована на формування їх музичної культури, розвиток художньо-естетичного світогляду, здатності до сприймання, оцінювання й творчої діяльності у мистецтві. Тому рівень професіоналізму викладача мистецьких дисциплін залежить від специфічних видів діяльності: сприймати, перетворювати, зберігати та використовувати художню інформацію, закарбовану у мистецьких творах, з метою навчання та виховання учнівської молоді [5, с. 43].

До найважливіших видів діяльності, що займає особливе місце у професійній роботі вчителя музичного мистецтва загальноосвітньої середньої школи, відноситься вокально-педагогічна діяльність. Така діяльність за своєю сутністю є художньо-творчою, спрямованою на донесення до учнів кращих зразків вокального мистецтва та пов'язаною з розвитком «живого» музичного інструменту, яким є дитячий голос. Її роль посилюється специфікою ментальності українського суспільства, з притаманним йому ціннісним відношенням до вокального мистецтва, зокрема, до української народної пісні.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивченню проблем вокально-педагогічної діяльності як елемента цілісної системи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у сфері музичної педагогіки присвячено дослідження науковців Ю. Алієва, О. Апраксіної, Н. Гродзенської, Д. Огороднова. У науково-методичній літературі окремі аспекти вокальної та вокально-педагогічної діяльності детально розглянуто сучасними вченими В. Антонюк, Л. Василенко, Л. Гавриленко, Н. Гребенюк, В. Ємельяновим, О. Маруфенко, А. Менабені, Д. Огородновим, О. Прядко, Г. Стасько, О. Стахевичем, Л. Трутневою, О. Шкулярем, Ю. Юцевичем та іншими. Однак, окресленню структури вокально-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва у

наукових дослідженнях увага приділялась недостатньо.

Зважаючи на актуальність та необхідність вирішення досліджуваної проблеми, **метою статті** є: визначення структури вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних завдань: окреслення функційних обов'язків учителя музичного мистецтва у здійсненні вокально-педагогічної діяльності; виявлення основних компонентів структури вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу.

Професійна підготовка фахівців до вокально-педагогічної діяльності у нашій країні базується на світовому та національному вокальному досвіді. Так, дослідження В. Антонюк присвячено виявленню етнокультурологічної основи української вокальної школи, яка сформувалась під впливом західно-європейської та української фольклорно-пісенної традиційності. Автор виявляє і систематизує існуючі та впроваджує нові способи етнологізації вокально-педагогічної творчості, що сприяє зміцненню освітньої бази вокального досвіду [1].

Важливими для визначення структури вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва є напрацювання сучасних вчених, якими глибоко розглянуті різні аспекти такого виду діяльності. У науковій мистецтвознавській думці вокальна діяльність вивчається як окремий вид музичного мистецтва, що є за своєю сутністю художньо-творчою виконавською діяльністю людини. Дослідження вокально-виконавського виду вокальної діяльності фахівця стало предметом вивчення Н. Гребенюк, яка вважає, що формування творчої особистості фахівця проходить шляхом вироблення вокально-технічних та вокально-виконавських навичок. Згідно думки автора, у цій своїй функції вокально-виконавська діяльність (вільна, цілеспрямована, опрідметнена активністю) завжди є вокально-виконавською творчістю, якщо вона виражає сутність співака [3, с. 23]. Такої ж думки дотримується Л. Трутнева, яка доцільно зазначає, що такий вид діяльності передбачає творчість кожного суб'єкта і включає в себе наступні характеристики, як: емоційність, креативність, обдарованість, талановитість, мобільність, спонтанність,

адаптивність, імпровізаційність, артистичність, працелюбність, наполегливість, цілеспрямованість. Вокальна діяльність спрямована на становлення у виконавців емоційно-ціннісного відношення до дійсності, що веде до пошуку смислу своєї діяльності, самореалізації [6, с. 72].

На думку Л. Василенко, вокальна навчальна діяльність надає знання принципово іншого, ніж те, яке зазвичай пропонує наука – позасуб'єктне, експліковане, та логічно дискурсивне. Такі знання є специфічними і спираються на істотно інші пізнавальні механізми і здібності людини, що загалом проявляється у вокально-виконавській діяльності. Саме у досвіді вокально-виконавської діяльності розкриваються такі його різновиди як духовний та естетичний – досвід переживання й творчості, тілесно-орієнтаційний та когнітивно-узагальнюючий [2, с. 186]. Досліджуючи вокально-педагогічну діяльність, В. Смелянов зазначив, що вона є комплексом самонавчання, навчання інших, навчання вчителів та через них – навчання мас. Автор розуміє її як взаємодію двох сторін – вчителя і учня. У вокально-педагогічній взаємодії можуть використовуватися різні засоби: від елементарних операцій з керованими м'язами до складних емоційно-образних «манків», що наближаються до режисерського інструментарію [4, с. 9].

Вокально-педагогічна діяльність вчителя музичного мистецтва як специфічний вид професійної діяльності спрямована на формування в учнів вокальних знань, умінь, навичок, ціннісного відношення до вокально-хорового, вокального мистецтва, здійснюється на основі комунікативних відносин особистості із суб'єктами мистецького процесу та творами вокально-хорового чи вокального мистецтва. Таке спілкування проходить, у першу чергу, в процесі навчання співу, сприймання та виконання вокально-хорової, вокальної музики в урочній і позаурочній (гуртковій) навчально-виховній системі, та участі в колективному (хоровому), груповому (ансамблевому) та індивідуальному (сольному) музикуванні. Ціннісний вплив вокального мистецтва через процес навчання співу та сценічне вокальне виконавство є найбільш дієвим.

Однак, не завжди в умовах загальноосвітньої школи є можливість сформулювати цінності вокального мистецтва у процесі розвитку вокально-виконавських здібностей дитини. Тому, актуальним завданням, яке ставиться перед сучасним учителем, є виховання ціннісного відношення учнів у процесі залучення їх до вокальної діяльності: слухання, аналізу, сприймання

вокальної музики; участі у творчих проектах, фестивалях, лекціях-концертах та інших просвітницьких заходах. Таке завдання передбачає здійснення вчителем різних функцій вокально-педагогічної діяльності. Його виробнича діяльність охоплює широке коло роботи з учнями, батьками, адміністрацією, колективом учителів та ін.

До основних функцій вчителя музичного мистецтва у здійсненні вокально-педагогічної діяльності, які визначені державним галузевим стандартом, віднесено: навчальна, розвивальна, виховна діагностуюча, плануюча, організаційна дослідницька, контролююча, методична. З часу прийняття державного стандарту пройшло більше десяти років, для національної освіти є характерними визначенні зміни у зв'язку з приєднанням до Болонського процесу (2005 р.): введення кредитно-модульного навчання, реалізація компетентнісного підходу, спрямування на формування світоглядних цінностей та цінностей освіти у процесі професійної підготовки фахівця, здатного конкурувати на світовому ринку праці.

Сучасні освітні умови потребують від вчителя музичного мистецтва опанування більш широким спектром функціональних обов'язків, що уможливорюється на основі реалізації компетентнісного, аксіологічного, культурологічного, семіотичного та герменевтичного підходів до фахової (зокрема, вокально-педагогічної) діяльності. Так, компетентнісний підхід передбачає формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності не тільки із врахуванням його рівня знань, умінь, навичок, а й особистісних характеристик та психологічної здатності до такої діяльності. Реалізація ціннісного підходу, що відображається у ціннісному відношенні педагога до здобутків вокально-хорового, вокального мистецтва та вокальної педагогіки у навчально-виховному процесі, уможливується із врахуванням досвіду світової та національної культури, тобто, у взаємозв'язку з культурологічним підходом. Впровадження семіотичного та герменевтичного підходів як системного дослідження музичної мови твору та інтерпретації його смислу, є напрямком актуальним і поширеним у професійній підготовці музиканта за кордоном. Така аналітично-комунікативна діяльність посилює перетворювальну функцію вокальної музики і ефективно впливає на формування духовної культури, усвідомлення студентами світоглядних та вокально-педагогічних цінностей, ціннісних орієнтацій у сфері музичного мистецтва. Однак, у вітчизняній мистецькій освіті вчителя музичного

мистецтва такий досвід є недостатньо вивченим і дослідженим, тому необхідно введення додаткового змістового матеріалу для пояснення його ціннісного значення і популяризації.

Зважаючи на сучасні потреби суспільства, вважаємо доцільним визначити діяльнісні функції вчителя музичного мистецтва які є

компонентами структури функцій його вокально-педагогічної діяльності: мотиваційної; емоційно-процесуальної; аналітично-комунікативної; аксіологічно-культурологічної; творчо-виконавської; навчально-виховної; організаційно-просвітницької; особистісно-розвивальної (рис. 1).

Рис. 1. Структура функцій вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва.

Окреслимо сутність функцій вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва: *мотиваційна функція* вчителя передбачає формування позитивної мотивації (цілей, мотивів, потреб, інтересів) учнів до занять вокальною діяльністю; *емоційно-процесуальна функція* педагога спрямована на досягнення естетично-емоційного відгуку учнів на вокально-хорову, вокальну музику (ансамблю чи сольну) та комунікативні відносини, які виникають у процесі вокальної діяльності; *семіотично-герменевтична функція* фахівця передбачає здійснення системного аналізу музичної мови твору, та реалізацію висновків аналізу у практичній діяльності: створенні виконавської інтерпретації, сприйманні, просвітницькій розповіді та ін.; *аксіологічно-культурологічна функція* вчителя полягає у формуванні вокальної культури, естетичних ідеалів, смаків учнів, їх ціннісного відношення до вокального мистецтва та вокальної педагогіки; *творчо-виконавська функція* педагога спрямована на формування вокально-виконавських знань, умінь, навичок учнів та творчого підходу до такого виду діяльності; *навчально-виховна функція* фахівця передбачає здійснення навчально-виховного процесу на основі програмного матеріалу в урочній системі та додаткового матеріалу, визначеного потребами школи, у позаурочній діяльності, що передбачає застосування педагогічних (діагностування, планування,

оцінювання та ін.) та специфічних вокальних методів (вправ, розпівування, опрацювання вокальних складнощів та ін.); *організаційно-просвітницька функція* вчителя спрямована на організацію урочної вокальної діяльності у процесі навчання співу, прослуховування та аналізу вокально-хорового, ансамблевого чи вокального виконання; роботу над формуванням вокальних навичок, вивченням шкільного пісенного репертуару, просвітницьких проектів та ін.; та позаурочної: організація роботи хорового колективу, вокального ансамблю, вокальної студії солістів, гуртка любителів вокальної музики, відвідування філармонії, театру, кінотеатру, творчі зустрічі та ін.; *особистісно-розвивальна функція* педагога передбачає його діяльність із розвитку особистісних рис та загальних і специфічно вокальних здібностей учнів, а також, професійне зростання і розвиток власної особистості протягом життя.

Визначена структура функцій вокально-педагогічної діяльності майбутнього фахівця дає можливість визначити структуру такої діяльності, тобто, виходячи із функцій, які виконує педагог, формується перелік ситуацій діяльності (структура діяльності), потім – типових завдань, і за цим – відповідних способів розв’язання.

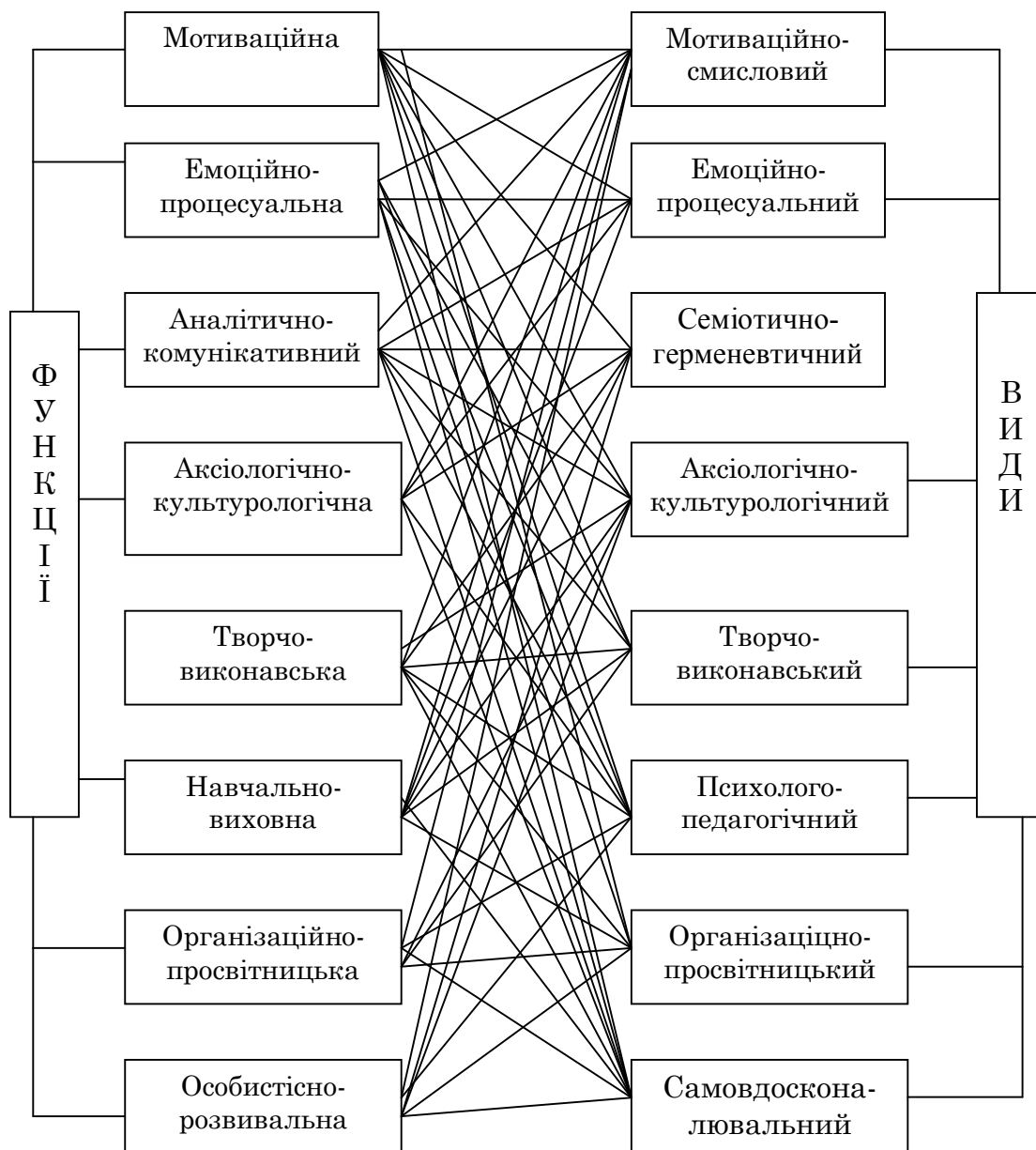

Рис. 2. Взаємозумовленість та взаємозв'язок функцій та видів вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва.

Отже, для визначення структури вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва необхідно окреслити відповідний перелік ситуацій діяльності у зв'язку із його функціональними діями на основі державного стандарту вищої освіти та сучасних потреб суспільства. Виявлення видів структури вокально-педагогічної діяльності педагога залежить від тих функціональних обов'язків, які він повинен виконувати на виробництві. Тому, зважаючи на взаємозумовленість функцій вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва з видами такої діяльності, можливо визначити компоненти структури вокально-педагогічної діяльності та окреслити взаємозв'язок між ними (рис. 2).

Запропонована структура вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва дає змогу конкретизувати її сутність, що впливає на ефективність такої діяльності у процесі виконання професійних функцій. Отже, до структури вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва входять наступні компоненти: мотиваційно-смісловий, емоційно-процесуальний, семіотично-герменевтичний, аксіологічно-культурологічний, творчо-виконавський, психолого-педагогічний, організаційно-просвітницький, самовдосконалювальний.

Висновок. Таким чином, у результаті дослідження визначено, що функціональна структура вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва є

багатоаспектним утворенням, в якому всі компоненти детерміновані та знаходяться у тісному взаємозв'язку. Така структура не є кільцевою й завершеною і може поповнюватися діяльними функціями, відповідно до потреб суспільства та розвитку мистецької науки і освіти. На засадах окреслених діяльних функцій вчителя музичного мистецтва визначено структуру видів його вокально-педагогічної діяльності, яка включає компоненти: мотиваційно-смысловий, емоційно-процесуальний, сіміотично-герменевтичний, аксіологічно-комунікативний, творчо-виконавський, психолого-педагогічний, організаційно-просвітницький, самовдосконалювальний.

Виявлені компоненти вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва дають змогу визначити структуру готовності до такого виду діяльності, що є предметом наших подальших наукових розвідок.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Антонюк В. Г. Українська вокальна школа: етнологічний аспект: [монографія] / В. Г. Антонюк. – К.: Українська ідея, 2001. – 144 с.
2. Василенко Л. М. Педагогічні умови гедоністичного спрямування вокальної підготовки /

Л. М. Василенко // Науковий вісник Мелітопольського педагогічного університету, 2012. – № 9. – С. 182–190.

3. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість: дис. ... доктора мистецтвознавства: спец. 17.00.03 / Наталія Євгенівна Гребенюк. – К., 2000. – 369 с.

4. Емельянов В. В. Развитие голоса. Координация и тренинг / В. В. Емельянов. – 6-е изд. – СПб: Издательство «Лань»; «Издательство ПЛАНЕТА МУЗЫКИ», 2010. – 192 с.: ил.

5. Соломаха С. О. Развитие педагогической мастерности преподавателей музыкального искусства та світової художньої культури: [посібник] / С. О. Соломаха. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 158 с.

6. Трутнева Л. В. О проблеме самореализации учителя музыки в вокальной деятельности / Л. В. Трутнева // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2008. – № 73-2. – С. 197–202.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Овчаренко Наталія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

УДК 141.7:[37.011.3-05]:78

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК ЧИННИК ОПТИМІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Євгенія ПРОВОРОВА (Київ)

Постановка проблеми. Національна освіта України знаходиться у стані переходу до нових державних стандартів, що викликає необхідність визначення нових цілей та стратегій розвитку педагогічної науки та практики. У педагогічних дослідженнях досить часто піднімаються питання вияву якості та ефективності освіти, формування компетентності, майстерності, оцінювання результатів навчально-виховного процесу, адже вони відносяться до ряду найбільш складних та актуальних проблем теорії та практики виховання.

Зміна політичних, економічних, соціокультурних умов системи освіти детермінували необхідність внесення суттєвих коректив до процесу виховання учнівської та студентської молоді. В останні десятиліття ведеться активний пошук нових та модернізація раніше розроблених підходів та засобів виявлення ефективності виховного

процесу у навчальних закладах. В умовах прийняття нового Закону "Про вищу освіту", введення нових освітніх стандартів у професійній підготовці майбутніх учителів музики особливо вагомим є дослідження можливостей оптимізації процесу методичної підготовки на основі організації успішної діяльності у аспекті її продуктивності, раціональності, ефективності. Предметом розгляду теорії та моделей організації такої діяльності виступає інтегративна галузь наукового знання – педагогічна праксеологія.

Зростання вимог до якості освіти зумовлює значне ускладнення педагогічної діяльності та підкреслює важливість методичної складової. Це проявляється у постановці принципово нових соціально-педагогічних задач, збільшенні кількості функцій педагога, розширенні змісту його діяльності. Нові проблеми призводять до збільшення педагогічних функцій, появи нових